

PRINCIPLES OF FORMING A SPIRITUALLY AND LEGALLY MATURE YOUTH PERSONALITY BASED ON NATIONAL VALUES

Ravshanbek Abdurahimov

Independent Researcher

Tashkent State University of Economics

Tashkent, Uzbekiston

ABOUT ARTICLE

Key words: national values, moral–legal maturity, youth, legal education, civic responsibility, value-oriented education.

Received: 15.02.26

Accepted: 16.02.26

Published: 17.02.26

Abstract: The article, structured according to the IMRAD format, examines the theoretical foundations and practical principles of forming morally and legally mature youth personalities on the basis of national values. Moral–legal maturity is interpreted as the unity of a young person’s moral values, legal knowledge, awareness of rights and duties, civic responsibility and social activity. The methodological framework combines socio-philosophical, axiological and pedagogical approaches, as well as the analysis of policy documents and comparative methods. As a result, five key principles for developing morally and legally mature youth grounded in the harmony of national values and legal-democratic norms are substantiated: value-oriented, integrative, continuity, subjectivity and cooperation principles. The discussion section explores how these principles can be implemented through the activities of the family, the education system, local communities and civil society institutions.

MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA MA’NAVIY-HUQUQIY YETUK YOSHLAR SHAXSINI SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI

Ravshanbek Abdurahimov

Mustaqil izlanuvchi

Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: milliy qadriyatlar, maʼnaviy-huquqiy yetuklik, yoshlar, huquqiy tarbiya, fuqarolik masʼuliyati, qadriyatlarga yoʻnaltirilgan taʼlim.

Annotatsiya: Maqolada milliy qadriyatlar asosida maʼnaviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirishning nazariy asoslari va amaliy tamoyillari IMRAD tizimi asosida tahlil qilinadi. Maʼnaviy-huquqiy yetuklik yoshlarning axloqiy qadriyatlari, huquqiy bilimlari, huquq va burchlarini anglash darajasi, fuqarolik masʼuliyati va ijtimoiy faolligi birligi sifatida talqin etiladi. Metodologik asos sifatida ijtimoiy-falsafiy, aksiologik va pedagogik yondashuvlar, shuningdek, dasturiy-hujjatlar tahlili va taqqoslash usulidan foydalaniladi. Natijada milliy qadriyatlar tizimi bilan huquqiy-demokratik tamoyillar uygʻunligiga tayangan holda maʼnaviy-huquqiy yetuk yoshlarni shakllantirishning besh asosiy tamoyili: qadriyatlarga yoʻnaltirilganlik, integratsiyalilik, uzluksizlik, subyektivlik va hamkorlik tamoyillari asoslab beriladi. Muhokama qismida ushbu tamoyillarning oila, taʼlim tizimi, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatida hayotga tatbiq etish imkoniyatlari yoritiladi.

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО И ПРАВОВО ЗРЕЛОЙ ЛИЧНОСТИ МОЛОДЁЖИ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Равшанбек Абдурахимов

Независимый исследователь

Ташкентский государственный экономический университет

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: национальные ценности, духовно-правовая зрелость, молодёжь, правовое воспитание, гражданская ответственность, ценностно-ориентированное образование.

Аннотация: В статье в формате IMRAD анализируются теоретические основы и практические принципы формирования духовно-правово зрелой личности молодёжи на основе национальных ценностей. Духовно-правовая зрелость трактуется как единство нравственных ценностей, правовых знаний, осознания прав и обязанностей, гражданской ответственности и социальной активности молодого человека. В качестве методологической базы используются социально-философский, аксиологический и педагогический подходы, а также анализ программно-нормативных документов и сравнительный метод. В результате обосновываются пять ключевых принципов

формирования духовно-правово зрелой молодёжи, опирающихся на гармонию национальных ценностей и правовых демократических установок: ценностно-ориентированный, интегративный, принцип непрерывности, субъектности и сотрудничества. В дискуссионной части раскрываются возможности реализации этих принципов в деятельности семьи, системы образования, махалли и институтов гражданского общества.

Kirish. Yangi O'zbekiston sharoitida huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayoni eng avvalo yoshlar shaxsining ma'naviy-huquqiy kamoloti bilan bog'liq. Qonunchilik bazasining yangilanishi, institutlarning isloh qilinishi zarur shart bo'lsada, yetarli emas; u fuqarolarning, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-huquqiy yetukligi bilan mazmunan to'ldirilgandagina barqaror natija beradi.

Ma'naviy-huquqiy yetuklik – bu yoshning faqat huquqlarini bilishi emas, balki burch va mas'uliyatini anglash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanib qaror qabul qila olish, huquqiy nizolarni qonuniy yo'l bilan hal etishga intilish, o'zining va boshqalarning qadr-qimmatini hurmat qilish darajasidir.

Globalashuv, raqamli jamiyat, ijtimoiy tarmoqlar bosimi sharoitida yoshlar qadriyat tizimida ziddiyatlar kuchaymoqda: bir tomonda milliy an'ana va urf-odatlar, ikkinchi tomonda ommaviy madaniyatning tez o'zgaruvchi namunalari turibdi. Shu bois milliy qadriyatlar va huquqiy-demokratik tamoyillar uyg'unligiga asoslangan ma'naviy-huquqiy yetuk shaxsni shakllantirish masalasi nazariy va amaliy jihatdan dolzarbdir.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirishning asosiy tamoyillarini aniqlash va ularni tizimlashtirishdan iborat.

Metodlar. Maqola quyidagi metodologik asos va usullarni o'z ichiga oladi:

– ijtimoiy-falsafiy yondashuv: shaxs, jamiyat, davlat va huquq o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, ma'naviy-huquqiy yetuklikni ijtimoiy tizimning tarkibiy elementi sifatida talqin qilish;

– aksiologik yondashuv: milliy va umuminsoniy qadriyatlar, erkinlik, adolat, mas'uliyat, sharaf kabi kategoriya va tushunchalarning mazmunini tahlil qilish;

– pedagogik yondashuv: ta'lim-tarbiya jarayonida yoshlar ma'naviy-huquqiy kamolotiga ta'sir etuvchi sharoit va vositalarni ko'rib chiqish;

– hujjatlar tahlili: davlat dasturlari, huquqiy savodxonlik va yoshlar siyosatiga oid konsepsiyalar, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha me'yoriy asoslarni umumlashtirish;

– taqqoslash va modellashtirish: milliy qadriyatlar tizimi bilan huquqiy-demokratik tamoyillar uyg'unligini taqqoslash asosida tamoyillar modelini ishlab chiqish.

Empirik ma'lumotlar sifatida mamlakatimizda yoshlar siyosati, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, huquqiy tarbiya borasidagi amaliy tajribalar (maktab, OTM, mahalla, yoshlar markazlari faoliyati) umumlashtiriladi. Tadqiqot ko'proq nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, natijalar konseptual model shaklida ifodalanadi.

Natijalar. Tahlillar natijasida milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirish quyidagi besh asosiy tamoyil bilan tavsiflanishi mumkinligi aniqlanadi.

Qadriyatlarga yo'naltirilganlik tamoyiliga ko'ra, huquqiy tarbiya va ta'lim jarayoni faqat normativ bazani o'rgatish bilan cheklanmaydi; u yoshlarni halollik, adolat, vatanparvarlik, mas'uliyat, inson qadr-qimmatini tan olish kabi qadriyatlar asosida huquqni anglashga yo'naltirishi kerak. Milliy qadriyatlar bu yerda tayanch nuqtasi, huquqiy bilimlar esa ularni zamonaviy demokratik kontekstda anglash vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Ma'naviy-huquqiy yetuklikni shakllantirish alohida "huquq" yoki "ma'naviyat" darsi bilan hal bo'lmaydi. Bu jarayon oila tarbiyasi, maktab va oliy ta'lim, mahalla va ommaviy axborot vositalari, madaniy-ma'rifiy tadbirlar, diniy-ma'rifiy ishlar, sport va ijodiy faoliyat kabi yo'nalishlarning bir-biri bilan integratsiyalashuvini talab qiladi. Milliy qadriyatlar har bir sohada huquqiy madaniyat bilan bog'langan holda namoyon bo'lishi lozim.

Yoshlar ma'naviy-huquqiy yetukligi uzluksiz jarayon sifatida qaraladi: maktabgacha ta'lim davridan boshlab oilaviy tarbiya, umumta'lim, o'rta maxsus va oliy ta'lim, ish faoliyati davrigacha bo'lgan bosqichlar bir-biri bilan mantiqan tutashgan bo'lishi zarur. Har bir bosqichda milliy qadriyatlar va huquqiy bilimlar yosh psixologik xususiyatlariga mos shakllarda berilishi natijasida barqaror natija vujudga keladi.

Ma'naviy-huquqiy yetuk shaxsni "tayyor shakllantirish" emas, balki yoshning o'zi faol ishtirok etadigan jarayon sifatida tushuniladi. Bu tamoyil yoshlarni faqat tinglovchi emas, balki bahs-munozara ishtirokchisi, loyihalar tashabbuskori, volontyor, jamoat nazoratida qatnashuvchi subyekt sifatida ko'rishni talab qiladi. Shuning evaziga huquqiy ong va qadriyatlar "tayyor formulalar" emas, shaxsiy tajriba va mulohaza mahsuliga aylanadi.

Milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuklikni shakllantirishda oila, ta'lim muassasalari, mahalla, diniy-ma'rifiy markazlar, yoshlar tashkilotlari, OAV va NNTlar o'rtasidagi hamkorlik hal qiluvchi omildir. Har bir institut o'zini "alohida tarbiyaviy tizim" emas, balki yagona ma'naviy-huquqiy makonning bo'lagi deb anglagan taqdirda, tarbiyaviy ta'sir samaradorligi ortadi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, ma'naviy-huquqiy yetuklikni milliy qadriyatlar bazasida shakllantirish ikki tomonlama ma'no kasb etadi. Bir tomondan, milliy qadriyatlar huquqiy ongni ma'naviy jihatdan mustahkamlaydi: qonunlar va huquqiy me'yorlar "begona majburiyat" emas, balki ajdodlar merosi, adolat, halollik, or-nomus, vijdon kabi qadriyatlar bilan uzviy bog'langan holda qabul qilina boshlaydi. Ikkinchi tomondan, huquqiy madaniyat milliy qadriyatlarni zamonaviy demokratik mezonlar asosida qayta talqin qilishga yordam beradi: masalan, gender tengligi, inson huquqlari, zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik kabi masalalarda eskicha stereotiplar tanqidiy qayta ko'rib chiqiladi.

Qadriyatlarga yo'naltirilganlik tamoyili hayotga tatbiq etilganda, huquqiy tarbiya jarayoni "qonunni bilish"dan "adolatni his etish"ga ko'chadi. Bunda milliy adabiyot, tarixiy shaxslar merosi, xalq og'zaki ijodi, din va tasavvuf an'analari, zamonaviy san'at asarlari huquqiy mavzular bilan integratsiyada qo'llanishi, yoshlar qalbida huquqiy adolatga nisbatan ma'naviy sezgirlik hosil qiladi.

Integratsiyalilik tamoyili O'zbekiston sharoitida mahalla institutining faoliyati bilan uyg'unlashishi mumkin: mahalla – oila, ta'lim muassasasi, diniy-ma'rifiy muhit va fuqarolik jamiyati kesishuvchi nuqta bo'lib, yoshlarni real ijtimoiy tajribaga, javobgarlikka, o'z hududiga egalik hissiga o'rgatuvchi makondir.

Uzluksizlik tamoyilini amaliyotga tatbiq etishda har bir bosqich uchun ma'naviy-huquqiy tarbiya standartlari va kompetensiyalarini ishlab chiqish, ularni uzluksiz monitoring qilish, o'qituvchilar va tarbiyachilar uchun mos tayyorgarlik dasturlarini yaratish talab etiladi.

Subyektlik tamoyili yoshlar bilan ishlashda paternalistik yondashuvni cheklaydi. Yoshlar faqat "obyekt" emas, ijtimoiy o'zgarishlar subyekti sifatida ko'rilganda, huquqiy ong ham mas'uliyat va tashabbus bilan bog'lanadi. Debatlar, loyihalar, yoshlar parlamenti, jamoat kengashlari, onlayn platformalar orqali ularga real ovoz berish zarur.

Hamkorlik tamoyili esa davlat va fuqarolik jamiyati, diniy va dunyoviy tuzilmalar, an'anaviy va zamonaviy tarbiya usullarining qarama-qarshiligini emas, balki ularning maqsadli hamkorligini nazarda tutadi. Bunda ma'naviy-huquqiy tarbiya bo'yicha yagona konseptual makon yaratilsa, tarbiyaviy ta'sirning uzluksizligi va izchilligi ta'minlanadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirish quyidagi xulosalarni ilgari surishini ko'rsatdi:

1. Ma'naviy-huquqiy yetuklik – bu yoshlarning axloqiy qadriyatlari, huquqiy bilimlari, huquq va burchlarini anglash, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligi birligidan iborat bo'lgan murakkab integrativ sifatdir.

2. Milliy qadriyatlar jamiyatning tarixiy xotirasi va ma'naviy identitetini ifodalab, huquqiy ongni ma'naviy asos bilan ta'minlaydi; huquqiy-demokratik tamoyillar esa bu qadriyatlarni zamonaviy davr talablari bilan uyg'unlashtirishga yordam beradi.

3. Ma'naviy-huquqiy yetuklikni shakllantirishning besh asosiy tamoyili – qadriyatlarga yo'naltirilganlik, integratsiyalilik, uzluksizlik, subyektivlik va hamkorlik – yoshlar bilan ishlashning barcha bosqich va yo'nalishlarida kompleks yondashuvni talab qiladi.

4. Ushbu tamoyillar asosida oila, ta'lim tizimi, mahalla, OAV, diniy-ma'rifiy va fuqarolik jamiyati institutlarining hamkorlikda harakat qilishi natijasida milliy qadriyatlarga sodiq, huquqiy ongli, fuqarolik mas'uliyatiga ega bo'lgan yosh avlodni tarbiyalash imkoniyati ortadi.

Kelgusida ma'naviy-huquqiy yetuklikni baholash mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqish, amaliy diagnostika va monitoring tizimlarini yaratish, shuningdek, eksperimental ta'lim dasturlari orqali taklif etilgan tamoyillarning samaradorligini tekshirish alohida ilmiy vazifa sifatida ko'rilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. To'xtayev H. Ijtimoiy falsafa. – Toshkent: "Ma'rifat", 2022. – 368 b.
2. Jo'rayev R. Huquqiy ong va ma'naviyat dialektikasi. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2021. – 248 b.
3. Qodirov B. Yoshlar ma'naviy tarbiyasi va fuqarolik mas'uliyati. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2020. – 230 b.
4. O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida Qonun. – Toshkent, so'nggi tahrir.
5. UNESCO. Education for Global Citizenship: Topics and Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2015.